

BÜGÜNÜN ÇEKOSLOVAKYA'SINDA ECZACILIK

Mayıs ayı içinde Türkiye'ye gelerek Birliğimizin konuğu olan, Çekoslovakya, Hradec Kralove Eczacılık Fakültesi öğretim görevlileri Prof.Dr. Jan Solich, CSc (kendisi aynı zamanda Çekoslovakya Eczacılar Birliği Başkanlığı) ve Doç.Dr. Vladimir Smecka'nın Birliğimiz'de ve AÜ Eczacılık Fakültesinde verdikleri konferans metinlerini yayımlıyoruz.

Doç.Dr. Vladimir SMECKA

Öncelikle Çekoslovakya hakkında bazı bilgiler vermek istiyorum. Avrupa kıtasının ortasında yer alan Çekoslovakya oldukça küçük bir ülke olup, Federal Çek ve Slovak Cumhuriyetlerinden oluşmaktadır ve nüfusu 15 milyon kişidir.

Ülke 11 bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgelerin her biri de kendi içinde 10 Alt Bölgeye bölünmüştür. Bölge ve Alt bölgeler sırasıyla, Bölge Ulusal Komiteleri ve Alt Bölge Ulusal Komitelerince yönetilmektedir.

Çekoslovakya'daki sağlık hizmetlerine gelince, öncelikle şunu söylemek gerekir ki sağlık hizmetleri tüm ülke vatandaşları için Anayasa ile verilmiş bir haktır. Ülke halkının sağlığı Devletin, Toplumsal kuruluşlarının ve gerçekte tek tek bireylerin sorumluluğu altındadır. Bizim ülkemizde özel muayenehane ve özel eczane yoktur. Tüm sağlık hizmetleri yani tıbbi bakım, diş bakımı, ve ilaç ücretsizdir.

Sağlık hizmetlerinin yönetimi organik olarak Devlete bağlıdır. Çek ve Slovak Sağlık Bakanlıkları, sağlık kuruluşlarının Ulusal Komiteler aracılığıyla yönetir.

Ülkedeki tüm sağlık kuruluşlarında tek tip yöntemler kullanılır. Amaç aynıdır. Hastalık insidansını azaltmak halkın sağlık

düzeyini yükseltmek ve vatandaşların aktif yaşam süresini uzatmak. Sağlık Hizmetlerinin geliştirilmesi, ülke ekonomisinin geliştirilmesi planlarının bir parçası olarak ele alınmaktadır ve sağlık hizmetlerindeki farklı alanlarda halkın gereksinimlerine göre düzenlenmektedir.

Bölge Ulusal Sağlık Enstitüsü bir doktor tarafından yönetilmektedir. Yardımcısı da doktor olup, tedavi edici ve koruyucu hizmetlerden sorumludur. Müdürle işbirliği yapan diğer bir kişi de bölge eczacısıdır. Bölge eczacısı, o bölgede çalışan tüm eczacılardan sorumludur.

Alt Bölge Ulusal Sağlık Enstitüsü, Alt Bölge Ulusal Komitesine bağlı bir yürütme organıdır. Alt Bölge Enstitüsü ihtisas konuları ve yöntem açısından Bölge Enstitüsüne denetlenir. Bir Alt Bölgede halka sağlık hizmeti veren tüm sağlık kuruluşları Alt Bölge Ulusal Sağlık Enstitüsü çatısı altında toplanmıştır.

Alt Bölge Ulusal Sağlık Enstitüsünün çekirdeğini teşkil eden hastanede poliklinik ve sağlık istasyonu hizmetleri de yürütülmektedir. Hastane ve poliklinikle bağlantılı olarak işçi sağlığı merkezi, jinekoloji ve pediatri klinikleri ve ameliyathaneleri bu

lanmaktadır. Eczaneler ve Alt Bölge Ulusal Sağlık Enstitülerinin bir uzantısıdır. Eczanelerin en belli başlı görevleri halkın, sağlık kuruluşlarının ve veterinerlik hizmetlerinin talebine uygun şekilde ve miktarda ilaç temin etmek, hazırlamak ve bu ilaçların kontrolünü yapmaktır. Çekoslovakya'da eczaneler prensip olarak ticari müesseseler değildir. 15 000 000 nüfusu olan Çekoslovakya'da 1300 hastane ve piyasa eczanesi vardır. Bu eczanelere bir günde gelen ortalama reçete sayısı küçük eczaneler için 100, büyükler için 1000 civarındadır. Bu miktarın yaklaşık % 10'u majistral ilaçlardır.

Çekoslovakya'da eczanelerde ilaç ve sıhhi malzeme dışında hiç bir şey, hatta kozmetikler bile satılamaz. Eczanelerde reçetesiz satılabilecek bir miktar hazır ilaç da bulunmaktadır. Bu tür müstahzarların bir listesi vardır ve bu listenin dışındaki ilaçların reçetesiz satılması kesinlikle yasaktır. Eczanelerin ciddi sağlık kuruluşları haline gelmeleri için Sağlık Bakanlığınca birkaç yıl önce bir yasa çıkarılmıştır. Bu yasa ile Çekoslovakya'daki eczaneler 7 kategoriye ayrılmaktadır. Bu kategoriler köy eczanelerinden, büyük hastanelerin eczanelerine kadar uzanmaktadır. Bu yasa ile eczanelerin, bağlı oldukları Ulusal Sağlık Enstitüsü yakınında bağımsız binalarda faaliyet göstermeleri öngörülmektedir.

Eczanelerin büyüklükleri ve kaç bölümden oluşacakları da bu yasayla belirlenmiştir. Yasaya göre örneğin Tıp 5 eczanelerde 35 adet oda bulunması ve toplam alanının 650 m² olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra binanın teknik özellikleri ve tesisatı ile ilgili bazı kurallar mevcuttur.

Çekoslovakya'da iki sınıf eczacı vardır. Bunlardan biri Eczacılık Fakültesi mezunları, diğeri ise orta öğretim düzeyindeki Sağlık Teknisyenliği okulu mezunlarıdır.

Ülkede 2 tane Eczacılık Fakültesi bulunmaktadır. Bunlardan biri Hradec Kralove (Charles Üniversitesi) diğeri ise Bratislava (Comenius Üniversitesi) Eczacılık Fakülteleleridir.

Bu fakültelerde Klinik Eczacılık ve Farmasötik Teknoloji eğitimleri 5 er yıl, Ecza-

ne Eczacılığı eğitimi 4 yıl sürmektedir.

Eczacılık teknisyenleri ise orta öğretim düzeyinde 4 yıllık bir eğitimden geçmektedirler.

Üniversite mezunu eczacılar çok sıkı bir sınavdan geçerek Dr. ünvanını alabilirler.

Çekoslovakya'daki eczacıların büyük bir çoğunluğu Çekoslovakya Tıp Birliğinin bir kuruluşu olan Çekoslovak Eczacıları Birliği üyesidir.

Çekoslovakya Tıp Birliğine bağlı 53 ihtisas bölümü bulunmakta ve gerek ulusal, gerekse uluslararası seminer, sempozyum, konferans ve kongreler bu bölümlerce düzenlenmektedir. Birlik üyesi 28 000 doktor, 3 000 eczacı ve yaklaşık 16 000 yardımcı sağlık personeli bulunmaktadır. Birlik üyeleri yine Birlik kanalıyla uluslararası kuruluşlar ve ihtisas derneklerine üyedir.

Çekoslovakya'daki eczanelerin durumu kısaca açıkladıktan sonra, eczacılık mesleği ile ilgili ileriye dönük girişimlerden söz etmek istiyorum. Şu anda Çekoslovakya'da klinik eczacılığın geliştirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Orta Avrupa ülkelerinde eczacılık son yüzyıl içinde büyük bir değişime uğramıştır. Endüstriyel gelişme sonucu eczacıların eczanedan imal ettikleri ilaç oranı % 1-15 arasına düşmüştür.

Eczacı giderek, endüstrinin ürettiği maddeleri satan kişi durumuna düşmüştür. Bu da eczacılık mesleğinin geleceği konusunda bazı kuşklar doğurmuştur. Bu arada endüstrinin ürettiği ilaç sayısı hızla çoğalmış ve patlama denebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Gerek ilaçların bileşimleri gerekse uygulama biçimine ilişkin daha etkili yöntemler geliştirilmiş ve spesifik tedavi olanakları doğmuştur. Ancak bu denli güçlü etkiye sahip bu ilaçlarla birlikte yan etkiler ve ters etkiler sorunu da gündeme gelmiştir. Bu nedenle ilacı kullanan kişinin mutlaka bilgilendirilmesi gereği ortaya çıkmıştır.

Hastaya bu bilgileri sağlayacak kişi ise eczacıdır. Eczacı artık yalnızca raftan ilacı alan kişi değil hastaya ilaç hakkında gerekli bilgileri veren, onu yönlendiren kişi olmak zorundadır.

Sağlık hizmetlerine başvuran kişi yete-

rince ilgi görmek ve sorunlarına çözüm bulmak istemektedir. Bu hizmet zinciri içinde eczaneye, hastanın en son uğradığı yer olması nedeniyle önemli görevler düşmektedir.

Eczane'de eczacıya düşen görevler:

- a) Verilen ilacın besinlerle etkileşmelerinin yorumlanması
- b) Uygulanış biçimi ile ilaç arasındaki ilişkinin yorumlanması
- c) Kişinin mesleği ile aldığı ilaç arasındaki ilişkinin yorumlanması
- d) İlacın evde saklanma koşulları ile ilgili bilgiler
- e) İlacın istenmeyen kötü ve iyi yan etkilerinin yorumlanması ve bunlarla birlikte temel sağlık eğitimi olarak sıralanabilir.

İşin bir de ekonomik yönü vardır. Bilindiği gibi hastalar kendileri için yazılan ilaçların ancak % 62'sini kullanmaktadır. Kullanılmayan ilaçların % 45'i imha edilmekte, gerisi ilaç dolabında saklanmaktadır.

Eczaneye gelen hastanın en iyi şekilde bakıldığına, en iyi ilacı aldığına ve herkesin onun iyileşmesi için gayret gösterdiğine inanarak, tatmin olmuş bir şekilde ayrılması gerekir. Eczacının görevi hastanın ilaca, uygulanan tedaviye ve sonuçta tüm sağlık sistemine karşı duyduğu güveni arttırmaktır. Eczacının, "eczanede bakım" dediğimiz bu görevi layıkı ile yerine getirmesiyle eczacının da saygınlığı artacaktır. Çekoslovakya'daki 1 300 eczaneye her gün yaklaşık 400 000 kişi başvurmaktadır.

Eczacının toplum üzerindeki etkisi neredeyse basın yayın organları kadar fazladır. Hastaların eczanede yeterli bakımı görmeleri ile sağlanabilecek yararlar şöyle sıralanabilir.

- a) Tedavi süreci açısından sağlanacak yararlar
- b) İlaç kullanımında sağlanacak ekonomi
- c) Eczacının, toplum gözünde saygınlığının artması
- d) Halkın sağlık konusundaki eğitimine sağlayacağı katkı

"Biçim" ve "içeriğin" önemli bir rol oynadığı böyle bir uygulama için eczanenin

de belli bir değişimden geçmesi zorunlu olmaktadır. Eczacıdan beklenen bu işlevin tam anlamıyla yerine getirilebilmesi için çevrenin yeniden düzenlenmesi gerekir.

Eczanelerde hastaya ilaç verilmesine ilişkin yeni yaklaşıma uygun bir eczane düzenlemesi arayışı içinde yeni bir "ilaç verme modülü" geliştirilmiştir. "İlaç verme modülü" yuvarlak formda bir hacim olup yatay ve dikey içinde oturan eczacının müşteriye hizmet verirken yerinden kalkmasına gerek kalmamaktadır. Bir günlük çalışma süresi içinde vakaların ancak % 5-10 unda yerinden kalkmak zorunda kalmaktadır. Bu modülün uygulamaya sokulması ile eczacının işi çok kolaylaşmıştır. Böylelikle eczacının hastaya, verilen ilaçla ilgili bilgi vermek için daha fazla zamanı olmaktadır. "İlaç verme modüllerinin" sayısının saptanması için müşteri sayısı (reçete sayısı) ve bir ilacı vermek için, gerekli bilgi aktarımı dahil, harcanacak zamandan hareketle ampirik bir matematik formülü kullanılmaktadır.

Çekoslovakya'da ilk "ilaç verme modülü" 1963 yılında uygulamaya sokulmuştur. O zamandan bu yana da sayıları giderek artmaktadır. Çekoslovakya Sağlık Bakanlığının standartları uyarınca yeni açılan her eczanenin bu modüllerle donatılması gerekmektedir.

Benzer modül uygulamaları Çekoslovakya dışında ilk kez ABD'de 1971 yılında ve daha sonra da Sovyet Rusya'da görülmeye başlanmıştır. Hastaların bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar gerekli hedeflerin belirlenmesi ve uygun fiziki ortamın yaratılması ile sınırlı değildir. Uygulamada ortaya çıkan diğer bir hususta hızlı çalışma temposu içindeki eczacının hastaya verdiği her ilaca ilişkin tüm ayrıntıları, hatırlamasının olanaksız olduğudur. Çok sık kullanılan ilaçlarla ilgili bilgiler her an eczacının aklında olmakla birlikte, daha seyrek kullanılan ya da çok spesifik hastalıkların ilaçları ile ilgili bilgiler için eczacının kitap karıştırması gerekmektedir ki bu da zaman alıcı bir işlem olduğu gibi, hastanın da eczacıya olan güvenini sarsmaktadır.

Sıradan bir insana, çok bilgili ve deneyimli bir kişinin bile bazen kitaplara başvurmadan cevaplayamayacağı durumlarla karşılaşabileceğini anlatmak çok zordur. Bu nedenle eczacıya günlük işlerinde yardımcı olmak ve hasta ile ilişki kurmasını kolaylaştırmak üzere yeni bir yöntem geliştirilmiştir. Bu yöntemin temel aldığı husus müstahzarların büyük bir kısmı için eczacının hastaya aktaracağı bilgilerin aynı olduğudur. Sürekli tekrarlanan bu bilgilerin resimlerle kısaltılarak ifade edilmesi düşünülmüştür. Bu resimlere "piktogram" denilmektedir. Bu piktogramların her biri grafik bir biçimde ifade edilmiş belirli bir duruma işaret etmekte ve eczacı tarafından kolayca deşifre edilmektedir. Eczacı deşifre ettiği bu öz bilgilerin hastaya, onun anlayabileceği bir dille ve sorununu gözönüne alarak aktarmaktadır. Piktogramların hazırlanmasında her olgu için her zaman aynı semboller kullanılmaktadır.

Bir ilaçla ilgili minimum bilgiler şöyle sıralanabilir:

1. İlacın ismi
2. İlacın kullanılış şekli
3. Farmakodinamik grup
4. Eczacı için gerekli bilgiler ve ilacın

uygulanması ve saklanması ilişkin bilgiler.

5. Klinik bilgiler

Eczacıların gereksinimlerine yanıt vermek üzere hazırlanmış olan piktogramlar 3 şekilde olabilmektedir:

1. Basılı şekilde
2. Bir mini-bilgisayara kayıtlı olarak
3. İlacın bulunduğu rafa asılacak küçük kartlar şeklinde. Bu yöntemde eczacı ilacı raftan alırken bilgileri de deşifre edebilmektedir.

Ancak, şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki piktogramlar eczacı için bir hafıza tazeleme aracı olup, uzman bilginin yerini tutamaz. Piktogramlardaki özet bilgiler ancak ilaç konusunda uzman eczacı tarafından açıklandığında önem kazanmaktadır. Örneğin ilaç etkileşimleri ve yan etkiler ancak eczacı tarafından ayrıntısı bilinebilecek konulardır.

Piktogramlar Çekoslovakya'da oldukça yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu konuda hastalardan da olumlu yanıtlar gelmektedir. Son zamanlarda Demokratik Almanya'da da bazı değişikliklerle bu piktogramların kullanılmasına başlanmıştır.

TEB Çeviri ve Araştırma Bürosu